

Kreativní přístup k hudební výchově

RAFAELA DRGÁČOVÁ

Summary

The creativity as a very important ground of people cognition and school education. The opinions from music teaching and workshops from teachers and children. Importance to combine theory and praxe by university studies and teacher's lifelong learning. A teacher as an important personality of cultural life in a city, in a region. The eminent personalities of the Czech music pedagogy and their heritage.

Vážení a milí posluchači, kolegové a hosté konference Hudební výchova pro třetí tisíciletí!

Dovolte mi, abych Vás srdečně pozdravila a zároveň poděkovala organizátorům konference za možnost na ní vystoupit a podělit se tak s Vámi alespoň krátce o zkušenosti s hledáním kreativního přístupu k hudební výchově během mé třicetipětileté pedagogické praxe na základní umělecké škole v menším městě i lektorské práce pro učitele všech typů škol. Měla jsem možnost být též několik let členkou týmu připravujícího rámcové vzdělávací plány ve vzdělávací oblasti Hudební nauka na ZUŠ a být tak v ustavičném kontaktu s celou plejádou názorů a požadavků jednotlivých vyučujících ze všech krajů naší republiky. Mohu tedy zodpovědně říci, že požadavek kreativního, a tím i činnostního, přístupu je rozhodně jedním z pilířů hudební výchovy pro třetí tisíciletí – nejen proto, že jím můžeme principiálně oslovit lidi všech věkových kategorií, ale také proto, že nás nutí stále na sobě pracovat, což je jistě velmi účinný lék proti syndromu vyhoření a pedagogické rutiny.

Jistě mi dáte za pravdu, že se slovo **kreativita** skloňuje ve všech pádech a v mnoha různých oborech. Není divu, vždyť vývoj celého lidského rodu spočívá na kreativitě – tvořivost je zásadním inovačním motorem

lidského poznání a prožívání. My si dnes po celý den této konference klademe otázku, jak zúročit přirozenou lidskou zvědavost a podvědomou touhu po harmonii a kráse a ukázat ji v ucelené penzum vědomostí a dovedností, které by si naši svěřenci mohli odnést do života a aktivně je využívat – už jen ohlášený výčet příspěvků pro tuto konferenci ukazuje, že možností je nepočítaně...

Pokud přijmeme kreativitu jako východisko naší pedagogické práce, otevře se nám nečekané pole působnosti, neboť VŠE lze náhle propojit se vším – stačí mít jen oči otevřené a nebát se nevyšlapaných cest. Kolem nás je tolik věcí, které se dají využít ve výuce a které v podstatě nic nestojí! Jen namátkou vyjmenuji to, co používám léta a co beze zbytku funguje pro nácvik not, notopisu, rytmu a dalších potřebných dovedností z oblasti hudební teorie a praxe – kameny, láhve od mléka, papírové roličky, klubička, šišky, drátky na čištění dýmek, ořechy, cvičební gumy atd. atd. Pro mě je hledání podobných (a někdy i naprosto bizarních) pomůcek ustavičnou výzvou, slouží ale také k vědomému propojení environmentální a hudební výchovy. Pro žáky je pak takový typ výuky mnohem zajímavější – už jen proto, že je v pravém slova smyslu **aktivní a aktivizující**, neboť při ní musejí používat obě mozkové hemi-

sféry a nejméně jeden z pěti smyslů, což je zcela v intencích odkazu J. A. Komenského, který už tehdy brojil proti bezduchému memorování.

Zkusme se zamyslet nad tím, kolikrát necháváme ve výuce patřičnou část našich smyslů opravdu působit a kolikrát představujeme hudební teorii pouze jako úmornou sestavu pouček. Je na nás, učitelích hudební výchovy ve 21. století, abychom uměli propojit potřebné požadavky výuky s radostným objevováním světa umění jako nezbytnosti pro lidského ducha – otázkou každodenní pedagogické praxe samozřejmě je, jak to udělat, aby tomu tak doopravdy bylo...

Ve vynikající knize Daniela Pennaca „Učení mučení“, která před pár týdnů vyšla v nakladatelství Baobab, se velmi zajímavým způsobem popisuje proces výuky z různých úhlů, velmi vtipně se pak autor zmiňuje o tom, jak podvědomě přistupujeme ke svým žákům a proč jsme ve svých očekáváních už z podstaty věci zklamáni. Dovolte mi alespoň kratičkou citaci (D. Pennac, str. 182, kapitola 6¹): *„Myšlenka, že vyučovat se dá bez problémů, vychází z představy žáka jako nadpozemské bytosti. Pedagogická moudrost by nám měla podat obraz špatného žáka jako nejnormálnějšího případu pod sluncem, žáka, který zcela opodstatňuje funkci učitele, protože ho musíme všechno naučit, počínaje tou nezbytností, že se musí učit! Jenomže tak to není. Od samotného počátku školství je za normálního žáka pokládán žák, který výuce vzdoruje co nejméně, který nebude zpochybňovat naše vědění ani vystavovat zkouškám naši kompetenci, žák, kterého jsme si získali už předem, je nadán okamžitou chápavostí, se kterým neztrácíme čas, protože mu okamžitě dochází, co po něm chceme, žák přirozeně prodchnutý chutí se učit, který při naší hodině přestane být neposedným dítětem nebo problematickým pubertákem, dítě od kolébky přesvědčené, že je třeba ovládnout své touhy a emoce rozumovým cvičením, dítě přesvědčené o tom, že intelektuální život je zdroj požitků,*

které lze donekonečna obměňovat a tříbit do krajnosti.“

Pocit hlubokého zklamání z toho, že jsme většinou obklopeni právě těmi žáky, kteří se učit **nechtějí**, je častým důvodem k tomu, že řada původně nadšených učitelů svou profesi opouští. Není totiž vůbec jednoduché skloubit osobní a profesní život a přidat k němu vpravdě „buditelskou“ činnost v oblastech, kde působíme – vždyť kolik z nás ještě ve volném čase připravuje koncerty či aktivně hraje, vede pěvecké sbory, divadelní kroužky či pořádá různé přednášky. Zůstat při tom všem ještě kreativní není vůbec jednoduché, na druhou stranu nám právě tvořivý způsob myšlení a konání může pomoci všechen ten nápor lépe zvládnout a lehčeji přecházet mezi jednotlivými „světy“... Jistě mi potvrdíte, že učitel, který se aktivně podílí na kulturním a společenském životě své obce a je často viděn, nemá, alespoň na ZUŠ, většinou nouzi o žáky a je jejich rodiči úplně jinak přijímán.

Velkou pomocí pro živý stav hudební výchovy na všech typech škol je jistě ustavičně se rozšiřující nabídka knih, zpěvníků a metodických materiálů, o kterých se nám před lety ani nesnilo. Totéž se dá říci o výměně zkušeností na jakýchkoli seminářích, dílnách či konferencích, ať už jsou pod hlavičkou dobře fungujících vzdělávacích center, Společnosti pro hudební výchovu nebo České Orffovy společnosti. V rámci základních uměleckých škol se již několik let osvědčuje systém okresních a krajských metodiků hudebních nauk, kteří mají za úkol mapovat stav výuky „zdola“ pro Ústřední uměleckou radu MŠMT a zároveň být k dispozici pro metodické konzultace či zprostředkování informací a kontaktů v rámci svěřené oblasti. Je proto velmi důležité všechny zmíněné podněty vyhledávat a získané poznatky aktivně zařazovat do vlastní pedagogické práce – i toto je totiž další cesta ke kreativité.

Pro mě osobně bylo setkání s českými i zahraničními lektory České Orffovy společnosti, kteří mi před lety ukázali přístup k výuce hudby založený na spontánnosti

a tvořivosti, tím nejlepším startem k hledání vlastní cesty k hudební výchově. Při této konferenci se ohlížíme i zpět a mapujeme, co se v naší zemi na tomto poli dělo a děje. Je dobré připomenout si přitom alespoň několik jmen našich vynikajících předchůdců v hudební a taneční pedagogice: Pavla Jurkoviče, Vladimíra Poše, Petra Ebena, Ilju Hurníka, Petra Jistela, Jaroslava Herdena, Jaroslava Koutského, Boženy Viskupové, Libuše Kurkové a dalších, kteří nám v šedesátých letech minulého století adaptací Orffova Schulwerku a jeho principů ve výuce otevřeli dveře k tvořivému přístupu k hudbě na zcela jiných základech, žijeme totiž z toho ještě nyní. Dnes tolik skloňovaný pojem „kreativita“ se totiž už ve dvacátých letech minulého století naplňoval právě prostřednictvím tzv. „elementární hudby“ skladatele a pedagoga Carla Orffa, který tím, že kladl důraz na humanistické pojetí výchovy a celistvost utváření lidské osobnosti pomocí spojení pohybu, hudby a řeči zdaleka předběhl svou dobu. Celkové krédo, že každé dítě je hudebně vzdělatelné, je jako šité na míru všem současným výukovým tendencím, které kladou důraz na interdisciplinární přesahy mezi jednotlivými předměty a získání tzv. všeobecných kompetencí každého žáka, o pozitivním účinku jednoduchého aktivního muzicírování ani nemluvě.

Po více než jedenáctileté lektorské práci napříč Českou republikou a v zahraničí mohu zodpovědně říci, že většina učitelů, se kterými jsem se setkala, JE ochotna pracovat s těmito přesahy a přijímat nové impulzy, je ale velmi důležité, aby nabídky pro vzdělávání nepřestávaly reflektovat aktuální potřeby vyučujících a aby studenti pedagogických škol a fakult odcházeli do praxe dobře vybaveni – podle mých dlouholetých zkušeností tomu tak vždycky není. Studentům chybí větší spojení s praxí již za dob studií a poučené vedení ke kreativní výuce, negativně se ale na „vstupní kvalitě“ studentů podílí také absence talentových zkoušek, které byly přirozeným sítlem při výběru. Vyučující na pedagogických fakul-

tách s hudebním zaměřením mají potom vskutku nelehkou práci, neboť musejí ve velmi krátkém časovém úseku naučit své posluchače to, na co máme my na základních uměleckých školách většinou nejméně jeden cyklus...

Jistě mi dáte, vážení posluchači, za pravdu, že je nebetyčný rozdíl mezi živě prožitou kreativitou a pouhým mluvením o ní. Zítra si budeme moci při praktickém workshopu Echo v hudbě ukázat techniku echa v rytmických, poslechových i intonačních cvičeních, teď si ale aspoň malinko společně zatleskáme a zazpíváme, abychom se i na půdorysu tohoto příspěvku rozloučili v kreativním duchu. Než tak ale učiníme, dovolte mi, abych Vám v závěru svého vstupu poděkovala za pozornost a popřála Vám hodně sil ve všem, co děláte pro hudbu a své žáky dobrého, jistě toho není málo...

1/ Nácvik kánonu Jimba, Jimba.

2/ Vytleskávání či říkání slova kreativita s různými důrazy.

3/ Jimba, Jimba + vytleskávání či hra na tělo – Kreativita.

Kánon Jimba, Jimba a rytmické modely ke slovu kreativita v příloze.

Obrazová příloha

Obr. 1 Kánon Jimba, Jimba

JIMBA JIMBA

The musical score is for a piece titled "JIMBA JIMBA". It is written for a vocal ensemble and a percussion band. The score is divided into three systems, each containing four measures. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 4/4.

Instrumentation:

- Glo Mct (Glockenspiel/Melodion)
- S-Xyl (Soprano Xylophone)
- A-Xyl (Alto Xylophone)
- Schellen-band (Shells)
- Trommel (Drum)
- odcr (Oboe)
- Trommel (Drum)

Vocal Parts:

The vocal parts are written for Soprano (S), Alto (A), Tenor (T), and Bass (B). The lyrics are as follows:

System 1:

La La Mi Mi re re do re Mi Mi La La Mi Mi re re do ti La
Jim - ba Jim - ba Jim - ba pa - pa - lusj - ka, Jim - ba Jim - ba Jim - ba pa - pa - gai.

System 2:

La La do re Mi Mi Mi re re do re Mi Mi La La do re Mi Mi Mi re re do ti La
Tra - la la la la la, Jim - ba pa - pa - lusj - ka. Tra - la la la la la, Jim - ba pa - pa - gai! Hoi!

System 3:

The instrumental parts continue with various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests.

Obr. 2 Rytmické modely ke slovu kreativita.

Text k rytmičkým modelům - kreativita

- a) kreativita
- b) kreativítá
- c) kre ativita
- d) kreátivítá

Poznámky

- 1 Citace: D. Pennac, Učení mučení, str. 182, kapitola 6, nakladatelství Baobab, 2014, ISBN 9788075150011

Résumé

Zkušenosti s hledáním kreativního přístupu k hudební výchově během dlouholeté pedagogické praxe na základní umělecké škole /ZUŠ/ v menším městě i lektorské práce pro učitele všech typů škol, kreativita jako nezbytná součást vyučovacího procesu. Důležitost sepětí s praxí při studiu na vysoké škole pedagogického směru, nutnost ustavičného profesního růstu formou samostudia i seminářů pořádaných Českou Orffovou společností, Společností pro hudební výchovu a centry pro další vzdělávání učitelů. Postavení učitele jako důležité osobnosti formující kulturní život města i regionu, odkaz významných pedagogických osobností české hudební pedagogiky.

Rafaela Drgáčová – pedagog, vyučuje hru na violoncello a hudební nauky na ZUŠ v Jeseníku, členka České Orffovy společnosti /ČOS/ a její tisková mluvčí, lektorka seminářů v ČR a mezinárodních kurzů v duchu ideí Carla Orfea, lektorka Společnosti pro hudební výchovu ČR, autorka kreativních dílen pro centra dalšího vzdělávání učitelů všech typů škol, autorka přednášek a workshopů pro Akademii III. věku a seniory, vedoucí kurzu „Hrátky s hudbou – Zpívání pro rodiny s dětmi“. Členka koordinačního týmu při MŠMT hudební nauky – příprava RVP pro hudební nauky na ZUŠ, krajská metodička HN – Olomoucký kraj, ústřední metodička HN.